

Phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi thông qua tổ chức hoạt động ngoài trời

Cao Thị Hồng Nhung

Bộ Giáo dục và Đào tạo
35 Đại Cồ Việt, Hai Bà Trưng,
Hà Nội, Việt Nam
Email: cthnhung@moet.gov.vn

TÓM TẮT: Trên cơ sở các khái niệm phát triển lời nói mạch lạc, tổ chức hoạt động ngoài trời nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi, bài viết đề xuất quy trình tổ chức hoạt động ngoài trời theo hướng trải nghiệm nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi ở trường mầm non hiện nay.

TỪ KHÓA: Hoạt động ngoài trời; trải nghiệm; lời nói mạch lạc; mầm non.

→ Nhận bài 10/9/2019 → Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa 16/10/2019 → Duyệt đăng 25/11/2019.

1. Đặt vấn đề

Thực hiện mục tiêu của Nghị quyết số 29-NQ/TW về Đổi mới căn bản toàn diện giáo dục (GD) và đào tạo, bậc học GD Mầm non chú trọng đến việc tổ chức các hoạt động GD lấy trẻ làm trung tâm theo hướng trải nghiệm, thực hành, tích hợp, lồng ghép các nội dung GD nhằm phát huy tính tích cực, khả năng chủ động, sáng tạo, linh hoạt cho trẻ. Phát triển lời nói mạch lạc góp phần hình thành, tích lũy và phát triển vốn hiểu biết của trẻ về thế giới xung quanh. Lời nói không chỉ là phương tiện giao tiếp mà còn là phương tiện điều chỉnh hành vi cũng như lĩnh hội các giá trị đạo đức mang tính chuẩn mực. Bên cạnh vai trò giao tiếp với mọi người xung quanh, lời nói còn làm phong phú đời sống tinh thần, góp phần mở rộng nhận thức thế giới xung quanh một cách đầy đủ và chính xác hơn. Phát triển lời nói mạch lạc là nội dung quan trọng của việc chuẩn bị cho trẻ bước vào trường phổ thông.

Hoạt động ngoài trời có nhiều lợi thế trong việc phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ. Trong quá trình quan sát, khám phá và tham gia hoạt động ngoài trời theo hướng trải nghiệm, một lượng lớn thông tin được trẻ tiếp nhận trở thành kiến thức và kinh nghiệm. Trẻ nói lại, chia sẻ những kiến thức, kinh nghiệm đó với bạn bè, người lớn xung quanh bằng những câu chuyện theo cách của mình.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm

Lời nói: Xét trong mối quan hệ giữa ngôn ngữ và tư duy trong quá trình giao tiếp, lời nói là quá trình thể hiện tư duy của người nói nhằm mục đích thông báo, truyền đạt thông tin (dưới dạng một văn bản, hay diễn ngôn) để thể hiện nhu cầu, suy nghĩ, mong muốn, tình cảm, cảm xúc với người nghe.

Xét trên phương diện hoạt động ngôn ngữ, lời nói là kết quả của sự nói năng, mang màu sắc của cá nhân người nói (với giọng nói cao hay thấp, trong hay đục, mạnh hay yếu, bằng cách diễn đạt thế này thế kia...), miễn sao phù hợp các quy tắc ngôn ngữ và được cộng đồng chấp nhận... [1]. Với cách hiểu như vậy, chúng tôi cho rằng: “Lời nói là sản phẩm của sự nói năng, những văn bản, những diễn ngôn cụ

thể, được thực hiện bởi những cá nhân cụ thể, trong các tình huống cụ thể”.

Mạch lạc: Có nhiều khái niệm về *mạch lạc*, tuy nhiên trong bài viết này chúng tôi đồng nhất với quan niệm về “mạch lạc” của tác giả Diệp Quang Ban: “*Mạch lạc là sự nói kết có tính chất hợp lý về mặt nghĩa và về mặt chức năng, được tình bày trong quá trình triển khai một văn bản (như một truyện kể, một cuộc thoại, một bài nói...)* [2]. Như vậy, trong một văn bản (diễn ngôn) cần chú ý đến các yếu tố thể hiện tính mạch lạc như: 1/ Chức năng của lời nói trong tình huống cụ thể, ví dụ như: Các hành động nói như chào, cảm ơn, xin lỗi. Các hành động kể về cảm xúc của bản thân về một đối tượng hay một sự việc...; 2/ Sự việc hay đối tượng được nói đến - hay còn gọi là “*Nghĩa*” của một diễn ngôn, có thể là cảm xúc, thái độ, sự đánh giá của người nói; có thể là quan hệ của người nói đối với người nghe; 3/ Sự kết nối hợp lý của các yếu tố trong một diễn ngôn. Ví dụ: Kết nối giữa thái độ của người nói với tính chất của sự việc, quan hệ về thời gian, không gian, tập tục và văn hóa địa phương... Với hướng phân tích này, chúng tôi đồng nhất với khái niệm “*mạch lạc*” của Diệp Quang Ban.

Trên cơ sở khái niệm “lời nói” và các biểu hiện của “mạch lạc” chúng tôi hiểu: *Lời nói mạch lạc là kết quả của hoạt động nói năng, ở đó người nói diễn đạt rõ ràng, lưu loát, có sự kết nối hợp lý về ý nghĩ, cảm xúc hay một nội dung/chủ đề nhất định để đạt được sự thông hiểu của người nghe.*

Phát triển lời nói mạch lạc là quá trình tác động sự phạm của nhà GD bằng các biện pháp, phương pháp, hình thức GD phù hợp nhằm giúp trẻ 5 - 6 tuổi có khả năng diễn đạt bằng lời nói rõ ràng, lưu loát, có sự kết nối hợp lý về ý nghĩ, cảm xúc hay một nội dung/chủ đề nhất định để đạt được sự thông hiểu của người nghe.

Hoạt động ngoài trời là một trong những hoạt động GD nằm trong chế độ sinh hoạt hằng ngày của trẻ ở trường mầm non. “*Ngoài trời*” là môi trường không gian tự nhiên ở ngoài lớp học, ngoài trường học. Như vậy, hiểu theo cách thông thường, hoạt động ngoài trời là hoạt động GD được tiến hành ở môi trường không gian ngoài trời tự nhiên như: Một buổi dạo chơi xung quanh sân trường; một hoạt động học ở sân trường, vườn trường; một buổi thăm quan, dã ngoại ở ngoài trường mầm non.

Tham gia hoạt động ngoài trời có nghĩa là trẻ được tham gia các hoạt động đa dạng như: Vui chơi, quan sát, khám phá các sự vật, hiện tượng; được tắm gió, nắng ở ngoài trời;... Trẻ mầm non rất thích thú với hoạt động ngoài trời. Nó không chỉ giúp trẻ phát triển về thể chất mà còn giúp phát triển toàn diện cho trẻ.

Tổ chức hoạt động ngoài trời nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi là quá trình tổ chức các hoạt động GD ở môi trường ngoài trời, nhằm giúp trẻ 5 - 6 tuổi có khả năng diễn đạt bằng lời nói rõ ràng, lưu loát, có sự kết nối hợp lý về ý nghĩ, cảm xúc hay một nội dung/chủ đề nhất định để đạt được sự thông hiểu của người nghe.

2.2. Hoạt động ngoài trời là phương tiện phát triển lời nói mạch lạc hiệu quả cho trẻ mẫu giáo

Hoạt động ngoài trời tăng cường kỹ năng giao tiếp của trẻ. Trẻ sẽ tiếp xúc, làm quen, nói chuyện với các bạn trong lớp, từ đó mạnh dạn, tự tin hơn, dễ dàng thích nghi, hòa nhập khi đến các môi trường khác. Giáo viên (GV) tham gia chơi, trò chuyện, đàm thoại, khơi gợi cho trẻ sự tự tin khi nói về những sự vật, hiện tượng đã khám phá. Nói về cảm xúc của mình về các đối tượng đó. Việc khuyến khích trẻ tường thuật lại hay lập truyện về những sự vật hiện tượng đã quan sát khi tham gia hoạt động ngoài trời, giúp trẻ phát triển lời nói mạch lạc.

Tham gia hoạt động ngoài trời số lượng vốn từ và kỹ năng sử dụng từ trong lời nói của trẻ được nâng lên. Qua trải nghiệm, quan sát, khám phá các sự vật, hiện tượng sẽ hình thành và phát triển nhận thức của trẻ về các đối tượng như: Tên gọi, đặc điểm, tính chất và diễn biến của các hiện tượng, sự việc. Đó là nền tảng phát triển vốn từ vựng. Bên cạnh các từ loại như: động từ, danh từ, tính từ... còn phát triển các loại từ khác như đại từ, thán từ và các từ vựng trừu tượng khác (bao la; mạnh mẽ; sáng khoải, quá đẹp...). Khi nhận thức vật thể càng mở rộng, thì sự hiểu nghĩa của từ càng được nâng lên. Vì vậy, việc tổ chức hoạt động ngoài trời, khám phá môi trường xung quanh (thế giới đồ vật, thế giới tự nhiên...) sẽ giúp trẻ giàu vốn từ và cách sử dụng từ trong câu.

Mỗi một đối tượng hay sự việc, hiện tượng ở ngoài trời sẽ trở thành chủ đề để trẻ kể lại thành câu chuyện mang tính chất riêng. Khi kể lại chuyện, trẻ kết hợp lời nói với những suy nghĩ, cảm xúc, tình cảm của mình. Câu chuyện phải dựa trên kinh nghiệm đã có, kết hợp với kinh nghiệm mới được hình thành trong quá trình hoạt động. Sự kết hợp giữa kinh nghiệm mới và cũ tạo nên màu sắc riêng. Màu sắc đó xuất phát từ bức tranh trẻ đã quan sát, khám phá; cũng có thể xuất phát từ một sự vật gây ấn tượng mạnh; cũng có thể xuất phát từ kết quả hoạt động trải nghiệm;... Trẻ nhớ lại, sáng tạo, chọn lọc những từ ngữ phù hợp, sắp xếp thành chuỗi câu hợp lý, logic và phù hợp với ý tưởng (chủ đề). Sản phẩm cuối cùng là câu chuyện hấp dẫn, mang sắc thái riêng của cá nhân trẻ. Như vậy, *hoạt động ngoài trời mang đến cho trẻ các cơ hội để hình thành và phát triển kỹ năng sử dụng câu khi nói/kể về một chủ đề cũng như kể lại chuyện với bố cục rõ ràng.*

Xuất phát từ kinh nghiệm, trẻ thu thập thành câu chuyện, có nhận xét đánh giá, thể hiện quan điểm cá nhân, tình cảm của trẻ. Đây là hình thức kể chuyện theo kinh nghiệm. Những cảm xúc mạnh mẽ được trẻ đưa vào câu chuyện. Đi theo là những lời cảm thán, ngữ điệu đa dạng, âm thanh phong phú và sắc thái biểu cảm khác nhau. Trẻ thể hiện các ngữ điệu khác nhau trong lời nói (Ví dụ: “*Con thấy bông hoa Cúc rung rinh trước gió*” khi miêu tả về sự vật ấn tượng nhất đối với trẻ; “*Con rất vui mừng khi đội của con đã chiến thắng*” khi nói về cảm xúc của trẻ về hoạt động trẻ tham gia...). Như vậy, hoạt động ngoài trời mang đến cho trẻ nhiều cảm xúc và hứng thú, điều đó tác động lớn đến ngữ âm cũng như việc sử dụng các phương tiện biểu cảm trong lời nói.

Ở môi trường ngoài trời, GV tổ chức cho trẻ chơi, quan sát, khám phá, trải nghiệm với vô vàn các đối tượng, hiện tượng khác nhau nhằm phát triển tất cả các lĩnh vực GD. Điều này cho thấy, tổ chức hoạt động ngoài trời sẽ giúp GV dễ dàng phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ. Bởi lẽ, trẻ sử dụng lời nói trong tất cả các hoạt động chơi, quan sát, khám phá, trải nghiệm đó. Do đó, GV cần linh hoạt, sáng tạo và tận dụng các tình huống, cơ hội hợp lý trong quá trình tổ chức hoạt động ngoài trời để phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ.

2.3. Đề xuất quy trình tổ chức hoạt động ngoài trời nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi

* *Giai đoạn 1: Trải nghiệm thực tế*

Trước khi tổ chức hoạt động ngoài trời, nên khuyến khích, tạo cơ hội cho trẻ cùng GV tổ chức môi trường GD, kế hoạch hoạt động. Việc được bày tỏ ý kiến, quan điểm về chuẩn bị tổ chức hoạt động sẽ thúc đẩy sự tự tin, chủ động, rõ ràng, mạnh mẽ trong lời nói và hành vi ngôn ngữ của trẻ.

Ở môi trường ngoài trời, trẻ trực tiếp tham gia hoạt động thực tế. Với kinh nghiệm sẵn có cùng với những sự vật, hiện tượng trẻ quan sát, tham gia giải quyết các tình huống sẽ tích lũy các kinh nghiệm khác nhau, hay còn gọi là “nguyên liệu đầu vào”. Những nguyên liệu này bao gồm các kiến thức, kỹ năng, tình cảm, cảm xúc về chủ đề trải nghiệm. Khi đó, nảy sinh mâu thuẫn giữa kinh nghiệm cũ với tình huống, nhiệm vụ trong hoạt động trải nghiệm. Mâu thuẫn này sẽ kích thích, tạo hứng thú khám phá, tìm tòi. Nhu cầu được đối chiếu, trao đổi, phản hồi xuất phát từ mong muốn tìm hiểu, khám phá về các sự vật, hiện tượng ở trẻ. Từ đó, kiến thức được tích lũy, đó là cơ sở để mở rộng vốn từ vựng và khả năng sử dụng từ trong các câu chuyện.

Như vậy, ở giai đoạn này, phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi chính là việc lựa chọn chủ đề hoạt động; trẻ trực tiếp tham gia, tương tác trong quá trình hoạt động ngoài trời.

* *Giai đoạn 2: Đối chiếu, trao đổi, chia sẻ kinh nghiệm*

Kinh nghiệm thu được qua trải nghiệm cần được trẻ tự đối chiếu, nhìn nhận dựa trên kinh nghiệm đã có để hình thành kinh nghiệm mới theo cách riêng của mỗi trẻ; chia sẻ kinh nghiệm mới với người khác để được khắc sâu, ghi nhận và điều chỉnh, chính xác hóa kiến thức đó. GV sử

dụng giai đoạn này nhằm hình thành và phát triển ở trẻ kĩ năng nói các loại câu khác nhau, sử dụng các phép liên kết câu, logic giữa các câu cũng như rèn luyện các chuẩn mực ngữ âm tiếng Việt khi trao đổi, chia sẻ những trải nghiệm đầy cảm xúc và hứng thú. Ở giai đoạn này, phát triển lời nói mạch lạc thông qua việc trẻ chia sẻ, trao đổi về kết quả, cảm xúc, suy nghĩ của bản thân về hoạt động đã thực hiện.

* **Giai đoạn 3: Hình thành khái niệm (kinh nghiệm mới cho bản thân)**

Những mâu thuẫn ở giai đoạn 2 sẽ được chuyển dần thành các ý tưởng, cách giải quyết nhiệm vụ và các tình huống. Để có sự “chuyên hóa” này, trẻ phải quan sát, đối chiếu, trao đổi, phản hồi về các sự vật, hiện tượng và nhiệm vụ của quá trình trải nghiệm. Kết quả của giải quyết mâu thuẫn là hình thành khái niệm mới, kinh nghiệm mới. Như vậy, từ “kinh nghiệm” chuyển thành “lí thuyết mới” thông qua việc giải quyết những mâu thuẫn và bất đồng trong quá trình giải quyết nhiệm vụ. Quá trình này giúp trẻ dễ dàng lựa chọn và sắp xếp hợp lí các câu nói trong các hoạt động kể lại chuyện, kể chuyện sáng tạo, mang tới người nghe sự dễ hiểu và hấp dẫn về câu chuyện.

* **Giai đoạn 4: Vận dụng kinh nghiệm**

Lí thuyết mới được nhắc lại và khắc sâu khi được vận dụng vào cuộc sống. Chính hoạt động vận dụng này giúp trẻ ghi nhận lại khái niệm mới chắc chắn hơn, truyền tải nó thành kinh nghiệm mới. Trong quá trình vận dụng kinh nghiệm, trẻ điều chỉnh, rút kinh nghiệm và hoàn thiện khái niệm. Cứ như vậy, kinh nghiệm mới dần trở thành kinh nghiệm sẵn có và được trẻ áp dụng vào thực tiễn cuộc sống. Ở giai đoạn này, GV càng có nhiều cơ hội để giúp trẻ phát triển lời nói mạch lạc. Khuyến khích trẻ sáng tác chuyện về những điều trẻ thích, chuyện về những đối tượng trẻ có ấn tượng và cảm xúc mạnh mẽ. Thông qua việc trẻ đánh giá, tự đánh giá và vận dụng kinh nghiệm vào các tình huống mới, những kĩ năng của lời nói mạch lạc được hình thành và phát triển

2.4. Gợi ý tổ chức một số hoạt động ngoài trời nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi

Hoạt động chơi ngoài trời: GV khai thác các bước tổ chức hoạt động chơi ở ngoài trời để phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi như:

Trẻ trải nghiệm thực tế: Trẻ cùng nhau thảo luận về chủ đề, nội dung chơi, đưa ra ý tưởng chơi ở góc hoạt động nào, chơi với đồ dùng, đồ chơi nào, sẽ làm như thế nào với các nguyên vật liệu ở ngoài trời. Làm việc theo nhóm, cùng nhau thảo luận, phân công công việc sẽ giúp trẻ phát huy được thế mạnh như: Khả năng điều hành, phân công và tham gia ý tưởng của tất cả các thành viên.

Trong các góc hoạt động, GV khuyến khích trẻ trao đổi thông tin, cách giải quyết nhiệm vụ chơi, liên kết giữa các góc hoạt động. Linh hoạt tạo tình huống để trẻ có cơ hội được nói, thể hiện quan điểm cá nhân và mạnh dạn, tích cực trong quá trình khám phá các đối tượng xung quanh. Bằng kĩ thuật quan sát, GV hướng trẻ đến những sự vật, hiện tượng và tôn trọng nhu cầu của trẻ. Ví dụ: Trong giờ chơi

ngoài trời, GV phát hiện có trẻ đang chú ý đến sự khác nhau giữa màu sắc của lá cây trong sân trường. GV tôn trọng sự quan tâm đó và khai thác tình huống này. Kích lệ trẻ nói về sự thay đổi màu sắc của lá: Tại sao có sự khác biệt đó? Sáng tác chuyện về những chiếc lá. Kể cho mọi người xung quanh nghe về sự phát hiện ra điều kì thú về những chiếc lá...

Kết thúc buổi chơi ngoài trời: Trẻ tham gia tự đánh giá kết quả của mình và bạn chơi. Ý kiến cùng với lí do tại sao nhận xét như vậy sẽ hình thành kĩ năng sử dụng câu có tính chất nguyên nhân - kết quả. Ví dụ: “*Con rất thích lâu đài cát của bạn Nga vì lâu đài của bạn Nga cao hơn lâu đài của con*”. GV gợi mở, khuyến khích tất cả các trẻ đưa ra ý kiến đánh giá nhằm tạo môi trường thực hành lời nói với nhiều dạng câu khác nhau. Bên cạnh đó, GV đưa ra gợi ý trẻ nói sẽ làm gì khi cùng cô và các bạn tham gia dọn dẹp môi trường và vệ sinh cá nhân. Ở bước này, không chỉ giúp trẻ phát triển lời nói mà hình thành ở trẻ tính trách nhiệm, ý thức tập thể và thói quen vệ sinh cá nhân.

- **Trẻ chia sẻ trải nghiệm:** Đây là giai đoạn có nhiều cơ hội để GV khai thác, phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ. Với kinh nghiệm sau quá trình chơi, GV khuyến khích trẻ phản hồi kinh nghiệm ở tất cả các thời điểm phù hợp trong ngày như: Ngay sau khi chơi, hoạt động chiều, giờ trả trẻ, buổi sáng ngày hôm sau, kể cả lúc khi trẻ vừa ngủ dậy, cô chải tóc cho các trẻ gái...GV nên tận dụng các thời điểm phù hợp để trẻ có cơ hội được nói về những trải nghiệm đã trải qua.

Dựa vào nội dung và kết quả của hoạt động chơi ngoài trời, GV sử dụng hệ thống câu hỏi, đàm thoại để trẻ chia sẻ như: Con hãy nói cảm xúc của con khi chơi? Con hãy kể về hoạt động chơi của con? Con hãy kể về những điều con thích thú nhất? Con hãy nói về kết quả/sản phẩm chơi của con? Con hãy kể về nhóm chơi của con? Tại sao con lại chọn nhóm chơi đó? Con hãy kể về hoạt động và sản phẩm của nhóm con chơi?...

Cần lưu ý rằng, một bầu không khí tự nhiên, thoải mái, vui vẻ, tự nguyện khi trẻ trao đổi chia sẻ thông tin rất quan trọng. Điều đó giúp trẻ phát huy tất cả kinh nghiệm cá nhân và thể hiện ra lời kể/lời nói với mọi người xung quanh. Không nên chỉ tập trung vào những trẻ nhanh nhẹn, mà cần quan tâm cả những trẻ chưa mạnh dạn, tự tin để khơi gợi sự thể hiện quan điểm cá nhân. Ví dụ: Tổ chức một buổi đàm thoại của “*các nhà khoa học tí hon*” sau khi khám phá ở góc hoạt động với nước, cát, đá, sỏi. GV gợi mở và đưa trẻ vào tình huống một cách nhẹ nhàng, tất cả các trẻ đều mong muốn đưa ra ý kiến vì mình là một nhà khoa học...

GV tổ chức dưới hình thức chơi, thi đua cá nhân để tạo cơ hội trẻ phản hồi lại kinh nghiệm, suy nghĩ, cảm xúc và mong muốn khi tham gia chơi ngoài trời ở thời gian tiếp theo. GV dùng các phương tiện hỗ trợ để khơi gợi lại trí nhớ về hoạt động chơi như: Tranh ảnh, video, câu chuyện... Tránh việc GV nói lại tất cả các nội dung chơi. Vì điều này không hỗ trợ trí nhớ, sự tưởng tượng, tư duy về những tình huống chơi trẻ đã trải nghiệm.

- *Trẻ rút ra kinh nghiệm bản thân:* Ở giai đoạn này, GV phát triển lời nói mạch lạc ở việc khích lệ trẻ tự nói ra kinh nghiệm thu được qua hoạt động chơi ngoài trời. Chính việc được tự do nói ra những kinh nghiệm hay việc trẻ tự hệ thống lại kinh nghiệm bản thân sẽ giúp phát triển các kỹ năng nói như: Sử dụng câu theo một chủ đề nhất định, nói rõ ràng theo đúng trình tự diễn tiến của hoạt động, triển khai câu chuyện với bố cục rõ ràng (mở đầu - triển khai - kết thúc). GV sử dụng tranh, ảnh minh họa, tình huống có vấn đề và dùng các thủ thuật định hướng để gây hứng thú cũng như khắc sâu kinh nghiệm cho trẻ.

- *Trẻ vận dụng kinh nghiệm:* Có nhiều thời điểm khác nhau trong cuộc sống hằng ngày với hệ thống câu hỏi, bài tập, tình huống, trò chơi để trẻ vận dụng kinh nghiệm vào cuộc sống, đặc biệt là cách trẻ nói về cách thức, kết quả vận dụng kinh nghiệm. GV khuyến khích/đề nghị trẻ tích cực đánh giá và tự đánh giá việc vận dụng kinh nghiệm cá nhân vào cuộc sống. Ví dụ: Sau buổi chơi ngoài trời “*Bé đi chợ quê*” GV đặt ra các câu hỏi định hướng trẻ vận dụng vào thực tiễn như: Con có thể nói với mẹ điều gì trước khi đi chợ quê? Con sẽ mua gì khi đi chợ quê với mẹ? Ở những nơi đông người, con phải thực hiện các quy định gì? Con sẽ nói gì với mẹ sau khi được mẹ đưa đi chợ quê?

GV nên phối hợp với phụ huynh/cha mẹ trẻ để tạo nhiều cơ hội trẻ được trao đổi, vận dụng kinh nghiệm vào thực tiễn. Cao hơn nữa, đề nghị trẻ sáng tác và kể lại chuyện theo kinh nghiệm. Những câu chuyện kể về đối tượng trẻ khám phá; một sự việc trẻ có cảm xúc và ấn tượng mạnh mẽ.

Hoạt động học ngoài trời: Căn cứ vào nội dung GD lựa chọn địa điểm ngoài trời để tổ chức hoạt động học. Những nội dung đó gắn với môi trường tự nhiên như: Các hiện tượng tự nhiên, cây cối, thời tiết, chăm sóc cây xanh, bảo vệ môi trường... Mục tiêu của hoạt động học ngoài trời nhằm giúp trẻ chủ động lĩnh hội kiến thức, kỹ năng và hình thành thái độ đối với sự vật, hiện tượng. Do đó, cần xác định rõ mục tiêu GD, trong đó có phát triển lời nói mạch lạc để lựa chọn địa điểm khu vực sân trường, vườn trường và thiết kế môi trường GD. Ở môi trường ngoài trời, trẻ thuận tiện vận động, giao tiếp, chia sẻ thông tin. GV cần linh hoạt, sáng tạo khi khai thác các bước tổ chức hoạt động học ở ngoài trời để nâng cao hiệu quả phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ.

- *Trẻ trải nghiệm thực tế:* GV giao nhiệm vụ học tập cho trẻ, đề nghị trẻ tự xác định nhiệm vụ có liên quan đến chủ đề. Để thực hiện được nhiệm vụ, các trẻ trong nhóm cùng thảo luận, đưa ra ý tưởng. Tuy nhiên, có những thời điểm cần cung cấp những kiến thức, kỹ năng mới, do đó GV cần hỗ trợ trẻ khi cần thiết với nhiều cách khác nhau như: Lời giảng giải, gợi ý (gợi ý để trẻ phân công hợp lý; gợi ý để trẻ thực hiện nhiệm vụ đúng hướng...). Những lúc này, lời nói mẫu mang tính chuẩn mực của GV có ý nghĩa quan trọng để trẻ học tập. GV dùng hệ thống câu hỏi, nhất là những câu hỏi mở để trẻ dễ dàng thực hiện nhiệm vụ. Ví dụ: Hoạt động học về *sự bốc hơi của nước*, GV sử dụng hệ thống câu hỏi để định hướng như: Khi lấy chổi quét nước ra sân dưới trời nắng, con thấy hiện tượng gì? Tại sao con không thấy vệt

nước ở sân nữa? Điều gì làm cho nước bốc hơi?

Trong quá trình tổ chức hoạt động học ở ngoài trời, GV luôn tạo các tình huống có vấn đề để kích thích tư duy của trẻ. Khi hiểu bản chất của hiện tượng, cũng như đặc điểm, tên gọi, công dụng của những đối tượng, hiện tượng và các mối quan hệ, đồng nghĩa với việc vốn từ của trẻ tăng lên, khả năng sử dụng câu và các phép liên kết câu phát triển. Ví dụ: GV đưa ra một tình huống trong giờ học ngoài trời (đưa cho mỗi trẻ một khối tròn từ các chất liệu khác nhau: sỏi, đá, xốp) và yêu cầu trẻ làm thí nghiệm: “Thả viên khối tròn vào chậu nước” rồi quan sát hiện tượng. GV đưa ra các câu hỏi kích thích khả năng suy luận, tư duy và giải quyết vấn đề để trẻ nhận thấy sự khác biệt của thí nghiệm (có viên bị chìm, có viên bị nổi): Con thấy có hiện tượng gì xảy ra? Có cách nào để cho viên sỏi nổi không? Tại sao? Có cách nào để cho khối trong bằng xốp chìm không? Tại sao?

Sau khi kết thúc hoạt động học, cũng giống như hoạt động chơi ở ngoài trời, GV tổ chức cả lớp chia sẻ về hoạt động, cất dọn đồ chơi và vệ sinh nơi hoạt động. Tránh việc làm hộ trẻ ở công đoạn này.

- *Trẻ chia sẻ trải nghiệm:* Sử dụng hệ thống câu hỏi, đàm thoại với trẻ về hoạt động học. Các câu hỏi hướng đến việc khai thác các kinh nghiệm liên quan về những hiện tượng, đối tượng mà trẻ có cảm xúc mạnh mẽ; hướng đến những kiến thức, kỹ năng, thái độ, diễn tiến của hoạt động trẻ trải nghiệm; đến các mối quan hệ và những tình huống đã xảy ra;... GV tổ chức cho trẻ chia sẻ kinh nghiệm tại các thời điểm phù hợp trong chế độ sinh hoạt hằng ngày. Khuyến khích việc chia sẻ kinh nghiệm với người thân trong gia đình.

- *Trẻ rút ra kinh nghiệm bản thân:* Ở giai đoạn này, GV dùng hệ thống câu hỏi, trò chơi, tranh ảnh, bài tập để kích thích trẻ nói ra những kinh nghiệm đã được đúc rút và định hướng vận dụng kinh nghiệm. Ví dụ: Với hoạt động cho trẻ làm quen với môi trường xung quanh “*Cây lớn là nhờ đất, nước và ánh sáng*”, GV khơi gợi trẻ nói về kinh nghiệm sau khi chăm sóc, quan sát quá trình lớn lên của cây bằng các câu hỏi: Cần làm gì để cây lớn lên? Nếu chúng mình không chăm sóc cho cây thì cây xanh sẽ như thế nào?...

- *Trẻ vận dụng kinh nghiệm:* Bằng nhiều biện pháp khác nhau, GV tổ chức cho trẻ vận dụng kiến thức mới vào các tình huống, bài tập, trò chơi. Trẻ vận dụng kinh nghiệm trong hoạt động kể chuyện theo kinh nghiệm, kể chuyện sáng tạo, trò chơi đóng kịch. Nhân vật trong câu chuyện là con người, cũng có thể là đồ chơi, cây xanh, các hiện tượng tự nhiên... Trẻ tưởng tượng ra lời thoại cho những nhân vật đó dựa trên kinh nghiệm của mình.

Các hoạt động nghệ thuật như: Sáng tác chuyện về đồ dùng, đồ chơi, sự vật, hiện tượng trẻ có ấn tượng; về diễn tiến của hoạt động trải nghiệm... giúp trẻ 5 - 6 tuổi phát triển lời nói mạch lạc. GV khuyến khích trẻ kể các câu chuyện sáng tạo cho người thân trong gia đình để rèn luyện trí tưởng tượng, sáng tạo và ngôn ngữ nghệ thuật.

Có thể nói, việc tổ chức hoạt động học ở ngoài trời có hiệu quả lớn đối với sự phát triển của trẻ, trong đó có lời

nói mạch lạc. Tuy nhiên, GV cần lựa chọn nội dung GD phù hợp với môi trường ngoài trời, khai thác tối đa môi trường đó để đạt được mục tiêu.

Hoạt động thăm quan, dã ngoại: Thăm quan, dã ngoại là hoạt động GD tổ chức ở ngoài trường mầm non. Hoạt động này vô cùng hấp dẫn đối với trẻ. Bởi vì, trẻ được hoạt động ở môi trường mới hơn, rộng mở hơn, có nhiều đối tượng và cảnh đẹp thu hút. Mục tiêu nhằm mở rộng kiến thức về môi trường xung quanh; Hình thành và rèn luyện các kĩ năng (kĩ năng vận động, kĩ năng xã hội, kĩ năng nhận thức...); Hình thành thái độ với môi trường thiên nhiên và môi trường xã hội xung quanh trẻ.

Buổi tham quan, dã ngoại với những điều thú vị mang đến nhiều đề tài trong câu chuyện kể của trẻ. Lời nói của trẻ dần phát triển qua những câu chuyện ấy. Tuy nhiên, việc phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi không chỉ dừng lại ở việc dạy trẻ kể chuyện theo kinh nghiệm mà có thể qua các hình thức: Trẻ nói về kế hoạch, sự chuẩn bị và dự kiến các hoạt động trẻ sẽ trải nghiệm trong buổi thăm quan, dã ngoại; Trẻ chia sẻ về các đối tượng, hiện tượng và cảm xúc, ý nghĩ, tình cảm về các hoạt động trong buổi tham quan; Trẻ kể về diễn tiến của buổi tham quan; ... GV sử dụng nhiều biện pháp để khai thác hoạt động tham quan, dã ngoại nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ, cụ thể như sau:

- *Chuẩn bị hoạt động thăm quan, dã ngoại:* GV cùng trẻ lên kế hoạch như: Con sẽ làm gì ở buổi tham quan? Con chuẩn bị những gì trước khi đi tham quan? Đồ dùng và vật dụng cần thiết cho buổi tham quan? GV cần dặn trẻ những nội quy, chuẩn mực hành vi xã hội để trẻ tham gia buổi tham quan, dã ngoại được an toàn.

GV và trẻ cùng trao đổi về chủ đề tham quan. Các đề tài trải nghiệm tham quan rất phong phú như: Thăm di tích lịch sử, các công trình văn hóa, trường tiểu học, làng nghề, danh lam thắng cảnh...

- *Tổ chức tham quan, dã ngoại:* Thông qua quan sát, khám phá, trao đổi, giao lưu, GV tạo cơ hội, tình huống để phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 - 6 tuổi.

Ví dụ: Tổ chức buổi tham quan trường tiểu học, GV tổ chức các bước như sau:

- Trẻ tập trung tại sân trường. GV giới thiệu nội dung và phổ biến nội quy của buổi tham quan.

- Tổ chức cho trẻ lên xe an toàn: Sắp xếp chỗ ngồi, tổ chức các trò chơi và hoạt động trên xe.

- Đến trường tiểu học: Cả lớp đi quan sát khuôn viên trường tiểu học: Cổng, các phòng học, phòng bộ môn, sân trường, sân vận động... Trong quá trình quan sát, trẻ được nghe giới thiệu về khuôn viên, khu vực quan sát; đặc điểm, các thiết bị, đồ dùng như: Bàn, ghế, bảng, phấn; công việc của thầy giáo, cô giáo, anh/chị học sinh ở trường tiểu học.

- Tập trung trẻ tại một phòng học/sân trường để trò chuyện với một GV trường tiểu học. Trò chuyện, giới thiệu cho trẻ về đồ dùng học tập, nhiệm vụ, những kĩ năng cần phải có của học sinh tiểu học như: Học bài, làm bài tập, tập trung nghe giảng...

- GV mầm non và trẻ đặt các câu hỏi với GV tiểu học.

- Cho trẻ trải nghiệm một hoạt động học (Khoảng 10-15 phút) tại lớp học: Yêu cầu trẻ ngồi ngay ngắn ở bàn học (2 trẻ/bàn), giao một nhiệm vụ học tập cho trẻ: Con xếp lại sách, vở trên bàn và trong ngăn bàn ngay ngắn, gọn gàng; con hãy tô chữ theo nét chấm mờ... và yêu cầu trẻ nộp lại bài tập cô giao. GV nhận xét sản phẩm/bài tập của trẻ, vừa khen ngợi, động viên khích lệ trẻ chưa hoàn thành. GV trao đổi, trả lời những câu hỏi của trẻ.

- GV tiểu học cùng với trẻ chụp ảnh lưu niệm.

- Trẻ được cầm sản phẩm/bài tập của trẻ đã thực hiện về lớp hoặc về nhà.

- Tập trung trẻ di chuyển về trường mầm non.

- *Trẻ đối chiếu, trao đổi, chia sẻ, vận dụng kinh nghiệm sau buổi thăm quan, dã ngoại:* Sử dụng đàm thoại bằng hệ thống câu hỏi, cũng như đề nghị trẻ kể lại những hoạt động trải nghiệm, sự vật và hiện tượng trẻ có cảm xúc mạnh mẽ.

Hệ thống câu hỏi để khuyến khích trẻ chia sẻ, rút ra kinh nghiệm: Con hãy kể lại những gì con đã nhìn thấy ở trường tiểu học? Con hãy kể lại những việc con đã làm ở trường tiểu học? Con hãy nói về những điều con thích nhất? Con cảm thấy thế nào khi được thăm trường tiểu học? Con hãy kể lại trình tự các hoạt động trong buổi sáng đi thăm trường tiểu học? Con hãy kể lại nhiệm vụ được giao ở lớp học? Muốn hoàn thành bài tập cô giao con phải làm gì? (Kinh nghiệm về thực hiện nhiệm vụ của học sinh)? Khi bạn cần mượn tẩy, thước con làm gì? (kinh nghiệm về kĩ năng chia sẻ)? Khi thấy bạn mệt, cần giúp đỡ con phải làm gì? (Kinh nghiệm chia sẻ, hợp tác)? Muốn lớp học sạch sẽ con cần phải làm gì? (Kinh nghiệm về kĩ năng lao động, vệ sinh tập thể).

GV sử dụng các phương tiện, đồ dùng trực quan (tranh, ảnh, video, sản phẩm) để tạo điều kiện cho trẻ chia sẻ, phản hồi, trao đổi về những trải nghiệm. Khuyến khích giao nhiệm vụ như: Vẽ lại khuôn viên trường tiểu học và kể lại cho các bạn/cô giáo/ ba mẹ nghe về nội dung bức tranh đó hoặc sáng tác một câu chuyện kể về nhân vật con yêu thích nhất trong trường tiểu học. Tổ chức cuộc thi kể chuyện vào giờ sinh hoạt cuối tuần để trẻ kể lại/ sáng tác chuyện về những sự vật, hiện tượng, con người mà trẻ thấy yêu thích nhất trong buổi thăm quan trường tiểu học. Tạo tình huống để trẻ vận dụng kinh nghiệm cá nhân trong các hoạt động như: Hoạt động góc, trò chơi, hoạt động học. Trao đổi với phụ huynh để kết hợp trong việc tạo cơ hội cho trẻ vận dụng các kinh nghiệm vào tình huống thực tế.

3. Kết luận

Việc tổ chức hoạt động ngoài trời nhằm nâng cao hiệu quả việc phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5 – 6 tuổi phụ thuộc vào nhiều yếu tố. Song, phát triển quy trình và khai thác triệt để các bước tổ chức hoạt động ngoài trời là điều kiện quan trọng để nâng cao hiệu quả phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ. GV mầm non cần linh hoạt, chủ động, sáng tạo dựa trên đặc điểm phát triển của trẻ, mục tiêu GD và điều kiện môi trường ngoài trời để tổ chức các hoạt động GD phù hợp.

Tài liệu tham khảo

- [1] Vũ Đức Nghiệu (Chủ biên) - Nguyễn Văn Hiệp, (2009), *Dẫn luận ngôn ngữ học*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [2] Diệp Quang Ban, (2000), *Văn bản và liên kết trong tiếng Việt*, NXB Giáo dục Hà Nội.
- [3] Hoàng Thị Phương (Chủ biên), (2018), *Tổ chức hoạt động giáo dục theo hướng trải nghiệm cho trẻ ở trường mầm non*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [4] Đinh Hồng Thái, (2015), *Phát triển ngôn ngữ tuổi mầm non*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [5] Nguyễn Thị Oanh, (2000), *Các biện pháp phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ mẫu giáo lớn (5-6 tuổi)*, Luận án Tiến sĩ Giáo dục học, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.

THE DEVELOPMENT OF COHERENT SPEECH FOR 5 - 6 YEAR-OLD CHILDREN THROUGH OUTDOOR ACTIVITIES

Cao Thi Hong Nhung

Ministry of Education and Training
35 Dai Co Viet, Hai Ba Trung,
Hanoi, Vietnam
Email: cthnhung@moet.gov.vn

ABSTRACT: *Based on the concept of coherent speech development; organizing outdoor activities to develop coherent speech for children at the age of 5 and 6 years old, the paper outlines the process of organizing outdoor activities to develop coherent speech towards experience for 5-6 year children in preschools today.*

KEYWORDS: *Outdoor activities; experiences; coherent speech; preschoolers.*